

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך כו, תשל"ה



האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

"אני יודע" ו"יודע אני"

במאמרו "אימתי 'אני יודע', ואימתי 'יודע אני' (לשוננו לעם, כו, ג-ד, טבת-שבט תשל"ה) טוען מר אבא בנדויד, כי המשפט "כלום טובת הנאה מבקש הוא?" מתוך ספרי "מלך בשר ודם" – אינו פרוח הלשון (שם, ע' 77), ועדותו, כי ספק בעניו, אם אפשר למצוא דוגמות טיפוסיות ומוסמכות מסוג זה. הסדר הנכון (נכון לפי מה שהוא לדעתו רוח הלשון) צריך להיות, לדעתו, כך: "כלום טובת הנאה הוא מבקש?".

לא הייתי בא לערער על בקיאותו של מר בנדויד ב־דוגמות טיפוסיות ומוסמכות – ובכגון זה ידו על העליונה. בא אני לערער על חכמת לשון, שאינה רוצה לראות במדובר ובכתוב אלא צללי העתקים של דוגמות טיפוסיות ומוסמכות, מעין מוצר-לואי של מילון קיים ועומד. קורא בעל חוש לשוני-ספרותי היה מבחין מיד, כי המשפט כפי שיצא מתחת ידי יש לו קצב, והוא חי ושוטף בזכות אותו קצב, ואילו המשפט כהצעתו של מר בנדויד מאבד את כל גמישותו ואת כל שטפו הטבעי. אילו שמע מר בנדויד את הלשון, ולא הסתפק בקריאה של זכוכית מגדלת – היה מבחין גם בעניין דק נוסף, ברצון להרחיק את תיבת "הוא" מתיבת "הנאה", שאם הן שוטפות זו אחר זו, הן נבלעות זו בזו. עולם מלא נעלם מעיני המלומד (חמש מלים אלו הושמו בכוונה זו ליד זו!). אין נחשבים בעיניו, כנראה, שיקולים כגון: מי הדובר, מה מצבו בעת דיבורו, מה האווירה הכללית של הסביבה, תוכנה וצורתה של היצירה. על כן מתעלם הוא מן העיקר החשוב ביותר בהבנת טקסטים ספרותיים בני זמננו: אין הלשון העברית עשויה עוד מגרות-מגרות, פרטיסים-פרטיסים. אם יש משמעות לתחיית הלשון בספרותנו החדשה, זו היא – השאיבה מכל המקורות בעת ובעונה אחת. אילו הטריח עצמו מר בנדויד לקרוא את הקטע, שמתוכו נלקח אותו משפט – שיאינו כרוח הלשון – היה למד, כי הוא חלק ממגולוג טרחני של פילוסופוס זקן, שדיבורו שוטף טורד, נלעג הרבה, מגופח במין יוהרה נמלצת – בקיצור: מסכת פסיכולוגית ולשונית, המחייבת סגנון כזה, ולא אחר.

ועוד אפשר היה להצביע על השימוש המיוחד בתיבה "הוא" באותו משפט, שהיא מוסבה בעצם על הדובר עצמו, ועל כן היא תובעת את הפרדתה מגוף המשפט, וכולי וכולי – עניינים של טעם ספרותי וכורח לשוני, שראוי היה להרחיב בהם ולדקדק בהם, כי הם הם ההוכחה לכך, שספרות של ממש – כמו חיי אומה של ממש – אינם יכולים לסבול לאורך ימים את שלטונם של בעלי גורות דקדקנים, המתייחסים אל הלשון כאל גוייה מתה.

אבא בנדויד משיב:

לעומת הדוגמה הנ"ל ב"מלך בשר ודם" שבעמוד 117 "כלום טובת הנאה מבקש הוא?" אני מוצא בסמוך: "כלום לקנות הם מבקשים?" – לגזול הם מבקשים" (ע' 120). פיוצא בזה: "והרחמן – גדולה הוא מבקש, תפארת הוא מבקש – או לב הוא מבקש?" (ע' 83). ובכל כגון אלו אין אני מפקפק בדברי מר שמיר, "כי המשפט כפי שיצא מתחת ידו יש לו קצב, והוא חי ושוטף בזכות אותו קצב". גם אוסיף ואומר מדוע: מפני שהוא בסדר המלים הטיפוסי בלשון החכמים, שגם בה מן הסתם היה "קצב, גמישות ושטף טבעי", כגון: וכי לאורה הוא צריך? (שבת כב ע"ב), וכי לאכול מפריה הוא צריך? (סוטה יד ע"א, ולא: צריך הוא); ועוד הרבה כיו"ב.

והנה כנגד כל אלו כתב מר שמיר הפעם בסדר המהופך: "כלום טובת הנאה מבקש הוא?". וכאן שתי תמיהות: (1) מה

ראה בעל המחקר הנוכח במאמרי, מר ח' סופר, להניח את הדוגמאות הטיפוסיות האמורות ולהדגים דוקא את המהופכת הזאת; 2) ומה ראה מר שמיר עצמו לשנות כאן מן הסדר הטיפוסי שבמקורות ושל עצמו? מתוך שלא מצאתי לי תשובה, ניסיתי להסביר בפשטות, שאין כאן אלא טעות, ושאלן סופרנו יחידי בטעות הזאת.

עכשו אני רואה לשמחתי, שאני הוא שטעיתי: "חמש מלים אלו הושמו בכונה זו ליד זו" והן "חלק ממנוולוג טרחני של פילוסופוס זקן, שדיבורו שוטף-טורד, נלעג הרבה, מגופח במין יוהרה נמלצת".

להגדרה הזאת מאת המחבר אני מצטרף בכל לבי. יישר כוחו. בזאת חיוקני במסקנתי, שכל הרוצה לכתוב עברית כתקנה, שלא כאותו זקן נלעג, מוטב שינהג כרוח הלשון בסדר הפשוט של המלים: "כלום טובת הנאה הוא מבקש", ואל יתחכם להפוך את סדר המלים ל"דיבור נלעג הרבה ומנוסח ביוהרה נמלצת". והלואי יזכרו זאת כל אותם עורכים ומסעגים למיניהם שהזכרתי במאמרי.

א"ב